

Ημερίδες Ενημέρωσης για τους συναδέλφους μηχανικούς,
νέα μέλη του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδος
4 και 7 Ιουλίου 2011

Η άσκηση του επαγγέλματος της νέας γενιάς των Ελλήνων διπλωματούχων
μηχανικών.

Κώδικας δεοντολογίας, υπό συνθήκες αγωνίας για την καθημερινή επιβίωση.

Από τον Θεμιστοκλή Ξανθόπουλο

Αγαπητές -οι νέοι συνάδελφοι

Υπό τις ενοχές και το βάρος,

- της απερίσκεπτης υπερχρέωσης και των αστοχιών της δικής μας γενιάς,
- της υποταγής της αστικής μας τάξης και δημοκρατίας στην Αυτοκρατορία της Αγοράς,

πόσο χρήσιμες αλλά και αποδεκτές μπορεί να σας είναι οι εμπειρίες και απόψεις εκπροσώπων των παλαιών μηχανικών που πρόκοψαν μεν, σας κληρονόμησαν όμως τη μεγάλη ανεργία και ένα οικονομικά υποθηκευμένο παρόν και μέλλον;;

Είναι πράγματι γεγονός ότι δε διαγνώσαμε ή δεν αντιδράσαμε έγκαιρα στις εκμαυλιστικές παγίδες, στον εγκλωβισμό και την υποταγή της αστικής μας δημοκρατίας στην απληστία και αλαζονεία του παγκόσμιου καπιταλισμού. Παρά τις ανησυχίες και προειδοποιήσεις πολλών διορατικών συναδέλφων μας, -όπως ο προηγούμενος πρόεδρος του Τ.Ε.Ε-, αφήσαμε ασύδοτους τους μεθοδικούς ιερείς της αγοράς να αξιοποιήσουν τις αδυναμίες, την κοντόφθαλμη πολιτική και την ανοχή των εκάστοτε κοσμικών εξουσιών, τις οποίες εμείς οι ίδιοι κατ' επανάληψη εκλέξαμε με την ψήφο μας.

Σήμερα ζούμε την ιδιαίτερα οδυνηρή για τη δική σας γενιά βύθιση των οικονομικών δεδομένων στη χώρα μας αλλά και την προφανή παρακμή και εξαναγκασμένη υποταγή της αστικής μας δημοκρατίας στην παγκόσμια αυτοκρατορία της αγοράς. Οφείλουμε κατ' αρχήν να αναγνωρίσουμε την άμεση ή έμμεση ευθύνη για το δραματικό αυτό οικονομικό και πολιτικό πισωγύρισμα, όσων είχαμε κατά καιρούς σημαντικές θέσεις στο εκπαιδευτικό και διοικητικό σύστημα, αλλά αυτό βέβαια δεν είναι αρκετό. Πρέπει επιτέλους εμείς οι παλαιοί να εγκαταλείψουμε ορισμένα «καλά και συμφέροντα» πιστεύω μας, να μελετήσουμε απ' αρχής την ιστορία αυτής της κατάντιας και να καταθέσουμε τις προτάσεις μας για την έξοδο από αυτόν τον κατηφορικό κοινωνικοοικονομικό μονόδρομο.

Στο πλαίσιο αυτό επιτρέψτε μου, εκτός από τέσσερα ειδικότερα για το επάγγελμά μας θέματα, να σκιαγραφήσω σε μια πέμπτη ενότητα ψήγματα του ιστορικού που αναδεικνύουν σε πρώτη προσέγγιση την ανάγκη της απεξάρτησής μας από τα βολικά και κατεστημένα, της απαλλαγής μας από τον καλλιεργούμενο ρευστό φόβο. Η χάραξη νέας ατομικής και συλλογικής πορείας, στο πλαίσιο ενός ουσιαστικά συμμετοχικού δημοκρατικού πολιτεύματος αποτελεί σήμερα τη δικαιολογημένη απαίτηση της δικής σας γενιάς. Συνιστά όμως και μια ιστορική και υπαρξιακή μας αναγκαιότητα που μόνο με τη μαχητική διεκδίκηση και των νέων επιστημόνων όπως εσείς κερδίζει τις δυνατότητες της υλοποίησης.

Περιεχόμενα		Σελ.
1.	Τα κατώτατα όρια αμοιβών των μηχανικών-μελών του Τ.Ε.Ε	3
2.	Εμπειρικές Τεχνικές και Τεχνολογικές Επιστήμες	4
3.	Εθνικές Υποδομές, Βιομηχανική Επανάσταση και Διπλωματούχοι Μηχανικοί	6
4.	Περί της Διοίκησης προσωπικού και έργων, (management στα ... νεοελληνικά)	10
5.	Εγκλωβισμένες καπιταλιστικές κοινωνίες και αποτυχία της αστικής δημοκρατίας	16

1. Τα κατώτατα όρια αμοιβών των μηχανικών-μελών του Τ.Ε.Ε

Εστιάζοντας στο φλέγον πρόβλημα της ανεργίας και της ανέχειας των 110.000 συναδέλφων μηχανικών-μελών του ΤΕΕ, μελέτησα με προσοχή τα επιχειρήματα για το άνοιγμα του δήθεν «κλειστού» επαγγέλματός μας, διαθέτοντας το προσωπικό πλεονέκτημα της αντικειμενικής κρίσης: Εδώ και είκοσι δύο χρόνια έχω διακόψει τις δραστηριότητές μου ως ελεύθερος επαγγελματίας μηχανικός και έκτοτε απέχω σχολαστικά από άμεσα ή έμμεσα σχετικά συμφέροντα. Διαπιστώνω λοιπόν, ως αποστασιοποιημένος από τις προσωπικές επιπτώσεις αλλά και ενεργός πολίτης, την επιχειρούμενη, από την «αγορά» -όπως και σε πολλούς άλλους επιστημονικούς κλάδους- εξαθλίωση και συνακόλουθη υποταγή των ελεύθερων μηχανικών.

Πράγματι καταργούνται με εντολές του διεθνούς οικονομικού ιερατείου όλα τα κατώτατα όρια των αμοιβών και αγνοείται προκλητικά ότι έχουν υπολογιστεί με αναλυτικά και αντικειμενικά κριτήρια, μετά από δημόσια διαβούλευση και βάσει ενός ελάχιστου ανεκτού ημερομισθίου. Καταργείται δηλαδή ουσιαστικά το κατώτατο όριο του ημερομισθίου ενός μηχανικού και επομένως η κυρίαρχη αγορά τον περιορίζει σε μια μόνον ρεαλιστική δυνατότητα επιβίωσης: Υπαλληλική προσφορά διατεταγμένων υπηρεσιών κατά τις μισθολογικές και τεχνικές επιθυμίες επενδυτών των μεγάλων εταιρειών, δηλαδή υποταγή της αντικειμενικής επιστημονικής του άποψης στον προφανή στόχο της μεγιστοποίησης του ιδιωτικού επιχειρηματικού κέρδους.

Επιχειρείται να ακυρωθεί επομένως επί της ουσίας ως ουτοπική, η σημερινή δυνατότητα ελεύθερης άσκησης του επαγγέλματος κατά την αδέσμευτη κρίση κάθε επιστήμονα, π.χ. των μελετητών-μηχανικών δημοσίων ή ιδιωτικών έργων, διότι τους οδηγεί στην οικονομική εξαθλίωση: Η απελπισία των δεκάδων χιλιάδων ανέργων, νέων κυρίως, μηχανικών και η οικονομική δύναμη των επενδυτών που μπορούν να προσφέρουν ακόμα και δωρεάν καθοδηγούμενες μελετητικές υπηρεσίες, συρρικνώνουν όλες τις ανεξάρτητες τεχνολογικές προσεγγίσεις για τα προς επίλυση προβλήματα των τεχνικών έργων.

Ο πρόεδρος και η διοικούσα επιτροπή του Τ.Ε.Ε αγωνίζονται για την αποτροπή αυτής της εξέλιξης και ο επαγγελματικός κώδικας είναι σαφέστατος: «Να συμφωνή ελευθέρως την αμοιβήν του μετά του εντολέως του, μη υποβιβάζων αυτήν κάτω των ελαχίστων νομίμων ορίων και να μην παρέχει δωρεάν τας υπηρεσίας...». Η αντίσταση στην κατάργηση του ελάχιστου ανεκτού ημερομισθίου και η συναδελφική αλληλεγγύη είναι οι μόνες δοκιμασμένες από την προαιώνια παράδοση των μαστόρων πρακτικές, για την αντιμετώπιση αυτής της κυνικής επίθεσης της αγοράς.

2. Εμπειρικές Τεχνικές και Τεχνολογικές Επιστήμες

Ερευνώντας και ανακαλύπτοντας τα πρώτα μυστικά της ύλης του θαυμαστού αλλά και φοβερού τους περιβάλλοντος, κάποιοι ανήσυχοι προϊστορικοί πρόγονοί μας δεν αρκέστηκαν στην πρακτική αξιοποίησή τους. Θέλησαν να διασφαλίσουν τα ευρήματά τους, τη γνώση που παρήγαγαν και να προβάλλουν μαζί της την ατομική ασημαντότητά τους, στο μέλλον. Δίδαξαν τα μυστικά της τέχνης τους σε προσεκτικά διαλεγμένους νεότερους συντρόφους τους, τους μύησαν στη διαδικασία και την πειθαρχία της αέναης αναζήτησης μιας καλύτερης τεχνικής λύσης και τους παρέδωσαν τη σκυτάλη.

Έτσι γεννήθηκαν οι χώροι των μαστόρων¹-δασκάλων και των μαθητευόμενων-συνεχιστών, της επιθετικής ανθρώπινης τεχνικής εξέλιξης από το υπάρχειν στο κυριαρχείν. Οι ομάδες εξουσίας των ανθρώπινων κοινωνιών, οικειοποιήθηκαν συστηματικά τη μεγάλη πρακτική αξία του μάστορα-παραγωγού τεχνικής γνώσης και την αναπαραγωγική και βελτιωτική της γνώσης προσφορά του δασκάλου στον μαθητή για την ανάπτυξη της δύναμής τους. Έδωσαν την αυταρχική ή και ασφυκτική προστασία τους², εξανάγκασαν αλλά και βοήθησαν. Το τελικό συνιστάμενο αποτέλεσμα ήταν από αναπτυξιακής πλευράς μέχρι υπερβολής θετικό. Παρόλα τα πισωγυρίσματα, συνδεδεμένα πάντοτε με σκοταδιστικές ιδεοληψίες, η ανθρωπότητα μαθαίνει γρήγορα τις νέες τεχνικές, προχωρεί και πολλαπλασιάζει πολλά θετικά αλλά και ορισμένα αρνητικά μεγέθη της: Βελτιωτικά της ποιότητας ζωής αλλά ανισοκατανεμημένα, συνήθως ευεργετικά αλλά και επικίνδυνα ή καταστροφικά, πολύ ενδιαφέροντα αλλά και εγκλωβιστικά μερικές φορές από πολιτιστική άποψη.

Η ορθολογικοποίηση και οργάνωση των προϊόντων της τεχνικής έρευνας κατά γνωστικές περιοχές, ενέταξε τις αντίστοιχες τεχνολογίες στον χώρο των επιστημών: «Θεωρητικών συνόλων, δομημένων σε συστήματα, δηλαδή σε σύνολα γνώσεων, ταξινομημένων βάσει συγκεκριμένων αρχών», σύμφωνα με τον κλασικό ορισμό του Καντ³. Προηγήθηκε με ολιστική πληρότητα και λακωνική διατύπωση ο Πλάτωνας, προσδιορίζοντας μέσω ενός συνομιλητή του, του ιδιοφυούς μαθηματικού Θεαίτητου, ότι «έστιν ουν επιστήμη δόξα αληθής μετά λόγου»⁴.

¹ Χρησιμοποιώ τη γνωστότερη σήμερα στη γλώσσα μας λατινογενή λέξη «μαΐστωρ» (από το «magister»).

² Ακόμα και οι γενοκτονικοί για τους ηττημένους Μογγόλοι της αυτοκρατορίας του Τζένγκις Χαν και των διαδόχων του, εξαιρούσαν από τη σφαγή τους μαστόρους και τις οικογένειές τους.

³ Immanuel Kant (1724-1804).

⁴ Επιστήμη είναι η άποψη που επαληθεύεται με λογικά επιχειρήματα.

Οι ανθρώπινες κοινωνίες δεν περίμεναν βέβαια τη συγκρότηση των τεχνολογικών επιστημών για να εφεύρουν και να βελτιώσουν την ποιότητα, τα μεγέθη και τη ροή των κατασκευών και των προϊόντων των διαφόρων άλλων παραγωγικών διαδικασιών. Με κοινή λογική και πρακτική έρευνα οδηγήθηκαν σε επαναστατικές «τεχνικές» καινοτομίες και παράλληλα τις συστηματοποίησαν, βρήκαν δηλαδή εμπειρικά τη μεθοδολογία εφαρμογής επάλληλων τεχνικών για την παραγωγή συγκεκριμένων και πολύπλοκων δημιουργημάτων.

Οι συνεχείς εφαρμογές της παραγωγικής διαδικασίας οδήγησαν σε νέες θαυμαστές βελτιώσεις και επεκτάσεις αυτών των τεχνικών. Οι μάστορες, κάτοχοι της αντίστοιχης εμπειρικής γνώσης, συμβάλλουν καθοριστικά, μέχρι και σήμερα στην κατασκευή του πολύπλοκου σταθερού και κινητού ανθρωπογενούς μας περιβάλλοντος. Η θεαματική ανάπτυξη αυτών των τεχνικών λόγω της αναβάθμισής τους με επιστημονικά ευρήματα, δημιούργησε το σύνολο και τους κλάδους της «τεχνολογίας»⁵ που αυτονομήθηκε ως η περιοχή των τεχνικών επιστημών. Εμείς οι επιστήμονες διπλωματούχοι μηχανικοί, έχοντας μόλις δυόμιση αιώνων ζωή⁶, θαυμάζουμε ουσιαστικότερα, χάρη στις γνώσεις μας, τα πολύπλοκα τεχνικά αριστουργήματα των μαστόρων προγόνων μας.

---

⁵ Ο πολυχρησιμοποιημένος σήμερα όρος Τεχνολογία δε φαίνεται να έχει ξεκάθαρο επιστημονικό ορισμό. Από τη χρήση του μπορούμε να συμπεράνουμε ότι συνθέτει επιστημονικές γνώσεις και τεχνικές μεθόδους για την επίλυση συγκεκριμένων προβλημάτων της παραγωγικής διαδικασίας και από την άποψη αυτή η Τεχνολογία αποτελεί το συνδετήριο κρίκο ανάμεσα στην Επιστήμη και τις Τεχνικές.

⁶ Η πρώτη μεγάλη γαλλική σχολή μηχανικών, η Ecole Nationale des Ponts et Chaussées, ιδρύθηκε το 1747.

3. Εθνικές Υποδομές, Βιομηχανική Επανάσταση και Διπλωματούχοι Μηχανικοί

Η μετεξέλιξή μας από τους μαστόρους στους επιστήμονες μηχανικούς ξεκίνησε μετά τον μεσαίωνα, με την ανάπτυξη των μεγάλων εθνικών υποδομών, κυρίως σε χερσαίες ποτάμιες και θαλάσσιες μεταφορές. Πράγματι, τον 16^ο και 17^ο αιώνα η εκπαίδευση των κοινών θνητών που γινόταν παραδοσιακά μέσω της μαθητείας στις συντεχνίες, συστηματοποιήθηκε και πολλαπλασιάστηκε με τις σπουδές σε τεχνικά σχολεία, πολύ χρησιμότερες στην παραγωγική διαδικασία από την εμβάθυνση των αριστοκρατών στη φιλοσοφία, τη θεολογία, τα λατινικά και τη λογοτεχνία. Έγινε έτσι δυνατή η κατασκευή των πρώτων μετά την κατάρρευση της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, ολοκληρωμένων εθνικών οδικών και υδάτινων συγκοινωνιακών δικτύων και μεγάλων εγγειοβελτιωτικών έργων. Τα εθνικά κράτη της εποχής αναβαθμίστηκαν με τη θεαματική αύξηση της παραγωγής και διακίνησης αγαθών και υπηρεσιών και αναβάθμισαν σταδιακά το γνωστικό υπόβαθρο και επίπεδο των τεχνικών τους σχολείων. Στα μέσα του 18^{ου} αιώνα όλες οι μεγάλες ευρωπαϊκές δυνάμεις είχαν δημιουργήσει τις μεγάλες σχολές των μηχανικών.

Συνακόλουθα, η θεαματική πρόοδος των θετικών επιστημών και της τεχνολογίας οδήγησε την ίδια εποχή στις εφευρέσεις των πρώτων σύνθετων μηχανών κατασκευής προϊόντων: Έτσι ξεκίνησε η βιομηχανική επανάσταση, ένα εξελικτικό και πολυδιάστατο προϊόν της περιφρονημένης από τους παλαιούς άρχοντες συστηματικής ενασχόλησης των αστών και εργατοβιοτεχνών με τις μηχανικές ιδιότητες και δυνατότητες της άψυχης ύλης. Ο πολλαπλασιασμός της ταχύτητας και της δύναμης στην παραγωγική διαδικασία πολλαπλασίασε στο τετράγωνο το παραγόμενο έργο και άνοιξε μια νέα σελίδα στην ιστορία της ανθρωπότητας.

Οι κάτοχοι των συσσωρευμένων κεφαλαίων⁷ ανακάλυψαν σύντομα τα οφέλη αυτής της μεγαλύτερης αλλά πολύ παραγωγικότερης μηχανικής επένδυσης, συνεργάστηκαν στενά με τους εφευρέτες της και χρηματοδότησαν στο δεύτερο μισό του 18^{ου} αιώνα την κατασκευή και αξιοποίηση πολλών επαναστατικών νέων εργαλείων: Τα παρήγαγαν μαζικά, τα στέγασαν στα «εργοστάσια», έγιναν βιομήχανοι και προσέλαβαν με μισθούς εξαθλίωσης και εξοντωτικά ωράρια το αναγκαίο εργατικό δυναμικό, κυρίως από φτωχούς αγρότες και τεχνίτες από τους οποίους και αφήρεσαν την κυριότητα των μικρών τους μέσων παραγωγής (π.χ. οικιακή

⁷ Στη Μεγάλη Βρετανία, η αυξανόμενη διαθεσιμότητα κεφαλαίων μέχρι τα μέσα του 18^{ου} αιώνα συνδέεται με το διογκούμενο εμπόριο με τις αποικίες και την ηπειρωτική Ευρώπη. Σημαντικό ρόλο έπαιξε και το γεγονός ότι στα πρώιμα στάδια της εκβιομηχάνισης το απαιτούμενο ύψος των επενδυμένων κεφαλαίων ήταν σχετικά χαμηλό.

υφαντουργία, βιοτεχνίες) με το δέλεαρ της σίγουρης δουλειάς. Χρησιμοποιήθηκαν ακόμα και ανήλικα παιδιά⁸ για να μειωθεί περαιτέρω το κόστος παραγωγής.

Έχοντας λοιπόν ένα μεγάλο συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι των εμπόρων, τη δική τους μαζική παραγωγή των προϊόντων που πουλούσαν οι ίδιοι στις αγορές και μάλιστα με πολύ μικρότερο κατασκευαστικό κόστος, οι βιομήχανοι επιβλήθηκαν γρήγορα ως νέα κυρίαρχη οικονομική και κοινωνική τάξη. Στο τέλος του 18^{ου} αιώνα η βιομηχανία ενισχύεται αποφασιστικά από τις ατμομηχανές παραγωγής ενέργειας για την κίνηση των άλλων εργοστασιακών μηχανών. Ο διάσημος σκωτσέζος μηχανικός, James Watt (1736-1819), αξιοποίησε την αρχαία εφεύρεση του Ήρωνα και βελτίωσε την «ατμοσφαιρική» ατμομηχανή του Denis Papin (1690) εισάγοντας ένα χωριστό συμπυκνωτή ατμού και επιτυγχάνοντας περιστροφική κίνηση με αρθρωτό παραλληλόγραμμο. Κατοχύρωσε το 1769 την ευρεσιτεχνία της πρώτης ατμομηχανής του και ακολουθούν οι ευρύτερες εφαρμογές της από το 1776 και μετά.

Ξεκινώντας από την Αγγλία του 18^{ου} αιώνα, ο βιομηχανικός καπιταλισμός άνθησε και υπερίσχυσε σταδιακά αλλά σταθερά τόσο του εμπορικού καπιταλισμού, όσο και της βιοτεχνικής παραγωγής την οποία και περιθωριοποίησε. Εξαπλώνεται με κάποια καθυστέρηση στην ηπειρωτική Ευρώπη, αλλά μετά τα μέσα του 19^{ου} αιώνα, με τη βοήθεια της τεχνολογικής επανάστασης, παίρνει εκρηκτικές διαστάσεις και βαφτίζεται λίγο αργότερα ως «βιομηχανική επανάσταση»⁹. Τα εργοστάσια κατακλύζουν τη Γαλλία, το Βέλγιο και τη Γερμανία, πολλαπλασιάζονται τα ορυχεία για την παραγωγή του άνθρακα, βασικού καυσίμου αυτής της πρώτης βιομηχανικής περιόδου και του σιδηρομεταλλεύματος, πρώτης ύλης για την κατασκευή του χάλυβα των νέων μηχανών¹⁰. Τα αγαθά παράγονται τώρα με γνώμονα τις ανταλλακτικές τους αξίες, οι χρηστικές αξίες περνούν σε δεύτερη μοίρα και οι προσωπικές

---

⁸ Γνωρίζαμε ότι στα εργοστάσια δούλευαν και ανήλικα παιδιά. Αποκαλύπτεται όμως τελευταία ότι σημαντικό μέρος του εργατικού δυναμικού, τουλάχιστον το 10%, καλύφθηκε κατά τον 18^ο αιώνα από παιδιά, μέσης ηλικίας 10 ετών, υπό καθεστώς ουσιαστικής παιδικής δουλειάς, δεδομένου ότι οι εργοδότες τους παρείχαν μόνο την τροφή και τη στέγαση. Το βρετανικό νομοθετικό διάταγμα περί της Υγείας και των Ηθών των Μαθητευομένων του 1802 περιόριζε τις ώρες εργασίας και καθόριζε στοιχειώδη επίπεδα υγιεινής και εκπαίδευσης. Όμως τόσο αυτό, όσο και το δεύτερο διάταγμα του Peel το 1819 ήρθαν πολύ αργά και δεν είχαν καταλυτική επίδραση.

⁹ Ο όρος «βιομηχανική επανάσταση» αναφέρεται περιφραστικά στο έργο του F. Engels, «Ουτοπικός και Επιστημονικός Σοσιαλισμός» (1880). Όπως παρατηρεί ο Engels: Ενώ στη Γαλλία η καταιγίδα της Επανάστασης σάρωνε τη χώρα, στην Αγγλία συνέβαινε μια πιο αθόρυβη, όχι όμως λιγότερο ισχυρή εξέγερση. Ο ατμός και οι καινούργιες μηχανικές εγκαταστάσεις μεταμόρφωναν τη χειροτεχνία σε σύγχρονη βιομηχανία μεγάλης κλίμακας και επαναστατικοποιούσαν έτσι ολόκληρη τη βάση της αστικής κοινωνίας. Ο όρος καθιερώνεται από τον καθηγητή της Οξφόρδης, Arnold Toynbee, το 1884, στο σύγγραμμά του «Lectures on the Industrial Revolution»

¹⁰ Η εκβιομηχάνιση καθυστέρησε στις χώρες με αντιδραστικότερο στις εξελίξεις γεωργοκτηνοτροφικό καπιταλισμό, όπως Ισπανία, Αυστρία, Ιταλία, Ρωσία και τα περισσότερα από τα άλλα μικρότερα ευρωπαϊκά κράτη.

οικονομικές σχέσεις αντικαταστάθηκαν από τις έμμεσες επικοινωνίες μιας απρόσωπης αγοράς.

Οι χερσαίες μεταφορές γνωρίζουν μια ανάλογη αναπτυξιακή έκρηξη με την εφεύρεση της σιδηροδρομικής ατμομηχανής με καύσιμο τον άνθρακα¹¹ και τη δημιουργία εκτεταμένου δικτύου σιδηροδρόμων, που σηματοδότησε κατά τα μέσα του 19^{ου} αιώνα το δεύτερο μεγάλο βήμα της βιομηχανικής επανάστασης. Ανάλογο άλμα γνωρίζουν και οι θαλάσσιες μεταφορές, με την κατασκευή ατμόπλοιων μεγάλης χωρητικότητας. Ακολουθούν οι εφαρμογές των μηχανών εσωτερικής καύσης¹² στα αυτοκίνητα, η επαναστατική ενεργειακή χρήση του ηλεκτρισμού¹³ που σφράγισε το τέλος του 19^{ου} αιώνα και το συνακόλουθο ξεκίνημα της εποχής του πετρελαίου¹⁴, με τα εύχρηστα παράγωγα του, που κυριαρχούν ως ενεργειακά καύσιμα μέχρι σήμερα. Παράλληλα χάρη στον ηλεκτρισμό πραγματοποιείται και η επανάσταση στις επικοινωνίες, με πρωτοπόρους τους Αμερικανούς Samuel Mors –αποστολή και λήψη ηλεκτρικών παλμών με κωδική γλώσσα του ίδιου, 1838 -και Graham Bell - ενσύρματο τηλέφωνο, 1876- τον Ιταλό Guglielmo Marconi -ασύρματη τηλεγραφική επικοινωνία, 1897- και άλλους.

Στο τέλος του 19^{ου} αιώνα, το έπος των διπλωματούχων μηχανικών κυριαρχεί στον τότε αναπτυσσόμενο αλλά και στον αναπτυσσόμενο κόσμο. Θεμελιώνεται στις πάγιες θέσεις των Πολυτεχνείων και του ΤΕΕ για τη Δημόσια Παιδεία και το Τεχνικό Πανεπιστήμιο που συνοψίζονται στις παρακάτω, οφειλόμενες προς όλους τους διδασκόμενους, τρεις διαχρονικές δράσεις:

- Χτίσιμο μιας πλατιάς, ανοικτής και ανθεκτικής στο χρόνο υποδομής, ενός ισχυρού γνωσιολογικού υπόβαθρου στο ευρύτερο επιστημονικό αντικείμενο της προσφερόμενης στη συνέχεια τεχνολογικής κατεύθυνσης που ο καθένας έχει επιλέξει, χωρίς πρώιμες και ρηχές υπερεξιδεικεύσεις. Στο γενικό αυτό υπόβαθρο προστίθενται την τελευταία εικοσιπενταετία τα αναγκαία για κάθε ενεργό πολίτη, βασικά εργαλεία της πληροφορικής, των υπολογιστών και των δικτύων,

¹¹ Δημιούργημα του Άγγλου μηχανικού George Stephenson, δούλεψε για πρώτη φορά σε μεγάλη κλίμακα το 1830 στη γραμμή Λίβερπουλ-Μάντσεστερ και κυριάρχησε μέσα σε μια γενιά στις παγκόσμιες χερσαίες μεταφορές.

¹² Εφευρέθηκε το 1860 από τον Γαλλοβέλο Jean-Josef Etienne Lenoire, (1822-1900). Το 1892 ο Γερμανός Rudolf Christian Karl Diesel λειτούργησε τον κινητήρα πετρελαίου και το 1894 ο επίσης Γερμανός Gottlieb Wilhelm Daimler κατασκεύασε τον πρώτο τετράχρονο βενζινοκίνητο κινητήρα.

¹³ Η τεχνολογία παραγωγής και διανομής Ηλεκτρικής Ενέργειας ξεκίνησε το 1881 σε μικρή κλίμακα, με υδρόμυλους, μεταξύ Λονδίνου και Πόρτσμουθ. Το 1885 άρχισε η ηλεκτροδότηση του Βερολίνου και το 1890 λειτούργησε η πρώτη μεγάλης κλίμακας ανανεώσιμη μορφή παραγωγής Η.Ε. από το υδροηλεκτρικό εργοστάσιο στο Κολοράντο.

¹⁴ Η πρώτη πετρελαϊκή γεώτρηση πραγματοποιήθηκε το 1859 στις Η.Π.Α., (Πενσυλβάνια).

- Καλλιέργεια των δεξιοτήτων για την αυτοδύναμη πρόσβαση στις διαρκώς αναβλύζουσες πηγές γνώσης, τη σύνθεση, την έρευνα, την επικοινωνία, τη συνεργασία και τη διοίκηση προσωπικού και έργων,
- Ανάπτυξη των ευρύτερων προσωπικών και κοινωνικών αρετών για την ανάδειξη ολοκληρωμένων προσωπικοτήτων, που όχι μόνο διαθέτουν ανανεώσιμη επιστημονική και τεχνολογική γνώση, αλλά και γνωρίζουν να «ίστανται» ως υπεύθυνοι εργαζόμενοι και να «υπάρχουν» ως συνειδητοί, ελεύθεροι πολίτες.

4. Περί της Διοίκησης προσωπικού και έργων, (management στα ... νεοελληνικά)

Από τη βαθειά προϊστορία μέχρι τη σημερινή διαστημική εποχή μας, η υλοποίηση ενός τεχνικού έργου, από τη συγκεκριμενοποίηση του στόχου και τη σύνταξη της γενικής περιγραφής και των προδιαγραφών του μέχρι την οριστική του μελέτη και την κατασκευή του απαιτούσε ένα σύνολο -περισσότερο ή λιγότερο- εξειδικευμένου προσωπικού που έπρεπε να συγκεντρωθεί, να οργανωθεί, να καθοδηγηθεί-εκπαιδευτεί και να συντονιστεί σε διάφορα επί μέρους επίπεδα αλλά και συνολικά. Αυτό είναι διαχρονικά και το αντικείμενο της διοίκησης ενός έργου. Πρέπει δε να συνειδητοποιήσουμε σε βάθος ότι από το ξεκίνημα της ανώτερης παλαιολιθικής περιόδου πριν από 33.000 χρόνια περίπου μέχρι και τα πρώτα βήματα της βιομηχανικής επανάστασης, τον 18^ο μ.Χ. αιώνα, οι πρωτομάστορες που διοικούσαν τα έργα και την παραγωγική διαδικασία γενικότερα, ήταν γέννημα-θρέμμα μιας σκληρής και επίπονης μαθητείας και αξιολογικής επιλογής επί του πεδίου της τεχνολογικής μάχης των έργων που προηγήθηκαν. Είχαν περάσει με επιτυχία τις δοκιμασίες από όλα τα επίπεδα και τις ειδικότητες της σύνθετης αυτής δουλειάς και γνώριζαν τα μυστικά της.

Το ίδιο βέβαια ισχύει και σήμερα όπως το έζησα κατά τη μακρόχρονη εμπειρία μου. Ο επιτυχημένος διπλωματούχος μηχανικός ξεκινάει την επαγγελματική του σταδιοδρομία από ένα υψηλό επίπεδο θεωρητικών γνώσεων και πρακτικών ασκήσεων που του επιτρέπουν να αντιληφθεί τη δομή και τις τεχνικές για την υλοποίηση ενός σύνθετου τεχνικού έργου, μελετητικού ή κατασκευαστικού. Αγνοεί όμως πλήθος κρίσιμων τεχνικών λεπτομερειών, πρακτικών δυσκολιών και αναγκαίων δεξιοτήτων επί του πεδίου της υλοποίησης του έργου και οφείλει πριν από όλα να ακολουθήσει την παραδοσιακή σειρά της επιτόπου μαθητείας κοντά στους έμπειρους συναδέλφους του αλλά και στους εμπειροτέχνες. Αν το πράξει με συνέπεια και ταπεινότητα, θα αποκτήσει σταδιακά τον ουσιαστικά επίζηλο τίτλο του «μάστορα» και του «πρωτομάστορα» και μάλιστα με πολύ ταχύτερα βήματα, λόγω του θεμελιώδους γνωσιολογικού υπόβαθρου των σπουδών του και του εξασκημένου μυαλού του. Αν δεν το πράξει, μπορεί ασφαλώς να σταδιοδρομήσει στον ευρύτερο χώρο της παροχής γενικών υπηρεσιών, δημιουργός όμως ενός τεχνικού έργου δεν πρόκειται να γίνει.

Συνακόλουθα είναι ιστορικά γελοίος ο ισχυρισμός περί της εμφύτευσης της τέχνης του διοικούντος ένα τεχνικό -και όχι μόνο- έργο, (του «manager» επί το νεοελληνικότερον) μέσω θεωρητικών μαθημάτων σε μεθοδολογικές γενικότητες. Οι τεχνικές της οργάνωσης και παρακολούθησης των εργασιών είναι ασφαλώς χρήσιμες για τον έμπειρο κατασκευαστή, γελοιοποιούν όμως τον άπειρο που επιχειρεί να τις συνθέσει αφ' υψηλού και χωρίς την πολύτιμη συμβολή των έμπειρων ανθρώπων της δουλειάς και το χειρότερο τον οδηγούν στην ποιοτική, χρονική και οικονομική αστοχία.

Δουλεύοντας τα τελευταία 20 χρόνια και από διοικητικές θέσεις στην παραγωγή εκπαιδευτικού και τεχνολογικού έργου, έζησα και είδα πολλά γύρω από το μύθο της Διοίκησης τόσο στην ελληνική όσο και στην διεθνή πραγματικότητα. Γνώρισα μεγαλόσχημους «manager» που κατάφεραν να διαλύσουν τον παραγωγικό ιστό του συστήματος που διοίκησαν, χωρίς ούτε καν να μπορέσουν να το γνωρίσουν σε βάθος, αλλά και άλλους σεμνούς και ικανούς ανθρώπους που διέσωσαν και αναβάθμισαν συστήματα υπό κατάρρευση. Οι πρώτοι ισχυρίζονται ότι είναι ψυχροί και σκληροί manager και έριχναν το κύριο φταίξιμο στους διοικούμενους, οι δεύτεροι δεν ισχυρίστηκαν τίποτα, έκαναν απλώς όσο καλύτερα μπορούσαν και σε στενή συνεργασία με το έμπειρο προσωπικό αυτή την πράγματι δύσκολη δουλειά, χωρίς βρισιές και άσκοπους αποκεφαλισμούς και για το λόγο αυτό ορισμένοι τους χαρακτηρίζουν επιτιμητικά ήπιους ή μαλακούς manager.

Προσωπικά πιστεύω ότι δεν υπάρχει σκληρό και ήπιο management. Υπάρχει μόνον διοίκηση αφ' υψηλού και διοίκηση επί της ουσίας:

Στη διοίκηση αφ' υψηλού,

- περιστοιχιζόμαστε από μια «αυλή» εξωτερικών συμβούλων,
- έχουμε ένα πολυτελές γραφείο, καθαρό και άδειο, στο οποίο συσκεπτόμαστε κατά καιρούς με τους «υποτελείς» υπηρεσιακούς παράγοντες, υπό την αμυδρή εικόνα κάποιων σύντομων ενημερωτικών σημειωμάτων, των εξωτερικών συμβούλων μας,
- «αποφασίζομεν και διατάσσομεν» με συνοπτικές διαδικασίες, δίνοντας «σκληρές» εντολές σε κάποιους που δεν γνωρίζουμε, για την υλοποίηση των στόχων που δεν αφομοιώσαμε,
- αδιαφορούμε ουσιαστικά για την ποιότητα και την πληρότητα του παραγόμενου έργου, μας ενδιαφέρει μόνον ένα αποτέλεσμα με καλό περιτύλιγμα που ικανοποιεί το φαίνεσθαι.

- προσέχουμε ιδιαίτερα την εξωτερική μας εμφάνιση και την φυσική μας «φόρμα», διαθέτοντας πολλές ώρες για τον εαυτό μας. Ντυνόμαστε ακριβά, συχνάζουμε σε επώνυμα γυμναστήρια και εστιατόρια, η ψυχαγωγία και οι παρέες μας είναι φανταχτερές και «πετυχημένες» όπως εμείς- μακριά και έξω από τους υποτελείς μας- και βέβαια,
- συνεντευξιαζόμαστε συχνά σε Μ.Μ.Ε, παρουσιάζοντας με ανυπόκριτη σεμνότητα ως αποκλειστικά δικό μας το όποιο έργο των υποτελών μας.

Στη διοίκηση επί της ουσίας,

- αποφεύγουμε συστηματικά τη βοήθεια εξωτερικών συμβούλων διότι συνεργαζόμαστε στενά και συναδελφικά με το υπηρεσιακό δυναμικό μας,
- ξενυχτάμε διαβάζοντας με προσοχή τους πλήρεις φακέλους των θεμάτων που διοικούμε και επιδιώκουμε την μεγαλύτερη δυνατή συναίνεση των επαϊόντων στις αποφάσεις μας,
- ενδιαφερόμαστε κυρίως για την ποιότητα και την πληρότητα του παραγόμενου έργου, έστω και με καθυστέρηση στο αρχικό χρονοδιάγραμμα,
- προφανώς δεν έχουμε το χρόνο ή τη διάθεση αλλά ούτε και την ανάγκη για ιδιαίτερα προσεγμένη εξωτερική εμφάνιση,
- η ψυχαγωγία μας είναι διακριτική και περιορίζεται στην αναγκαία, ένα καλό θέατρο, κινηματογράφος, έξοδος με πραγματικούς φίλους,
- αποφεύγουμε συστηματικά την άσκοπη δημοσιότητα και δεν μιλάμε για το προσωπικό μας έργο.

Ο «πατέρας» της σύγχρονης και αποτελεσματικής διοίκησης, Peter Drucker που δημιούργησε και τον όρο, «εργάτης της γνώσης», στηλίτευσε εδώ και τριάντα χρόνια τις υπέρογκες αμοιβές και το μεγαλόσχημο ορισμένων διοικούντων. Τόνισε ότι πρώτο καθήκον τους είναι ο εφοδιασμός με όλη την απαραίτητη για να διοικήσουν γνώση, πράγμα δύσκολο για ορισμένους πολύπλοκους τεχνολογικούς τομείς, όταν μάλιστα ο διοικών είναι παντελώς άσχετος με το αντικείμενο. Αναγνωρίζοντας το γεγονός ότι κάθε έργο παράγεται από πολλούς, ζήτησε από τους διοικούντες να εκφράζονται και να σκέπτονται με το «εμείς» και όχι με το «εγώ».

Πολλά και δυσάρεστα λέγονται για τη Δημόσια Διοίκηση, την οποία υπηρετούν διαχρονικά και πολλοί συνάδελφοι μηχανικοί. Επειδή πράγματι η ελληνική δημόσια διοίκηση υποβαθμίστηκε κατά τις τελευταίες τρεις δεκαετίες και σήμερα είναι κατώτερη της αποστολής της, επιτρέψτε μου ορισμένες συμπληρωματικές παρατηρήσεις:

- Η αξιοκρατική θεμελίωση μιας υψηλού επιπέδου δημόσιας διοίκησης στη Γαλλία επί Ναπολέοντα-Βοναπάρτη υπήρξε ένα από τα αποφασιστικά πλεονεκτήματα κατά την αυτοκρατορική περίοδο και το παράδειγμα της Γαλλίας ακολούθησαν με επιτυχία οι τότε αντίπαλες χώρες. Υστέρησαν μόνο, η τσαρική Ρωσία και τα περισσότερα κράτη της νοτιοανατολικής Ευρώπης και το μειονέκτημά τους αυτό εκμεταλλεύτηκαν πολλαπλά οι μεγάλες δυνάμεις καθόλη τη διάρκεια των τελευταίων δύο αιώνων.
- Το 1964, ο ειδικός για τις βαλκανικές χώρες καθηγητής στη Γαλλική Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης (ENA), είχε επισημάνει στο μάθημά του μεταξύ πολλών άλλων και τα εξής:

α) Η ποιοτική αναβάθμιση της δομής και των στελεχών της δημόσιας διοίκησης, κεντρικής και περιφερειακής, αποτελούν τον υπ' αριθμόν ένα αναπτυξιακό στόχο στις χώρες σας.

β) Πρώτιστο μέλημα ενός εξωυπηρεσιακού πολιτικού προϊσταμένου στη δημόσια διοίκηση είναι ο εφοδιασμός του με όλη τη απαραίτητη γνώση των βασικών τομέων της αρμοδιότητάς του, πράγμα δύσκολο για ορισμένους πολύπλοκους τεχνολογικούς τομείς, όταν μάλιστα ο διοικών είναι παντελώς άσχετος με το αντικείμενο. Γι' αυτό και πρέπει να επιλέγονται πρόσωπα που γνωρίζουν στοιχειωδώς το ευρύτερο γνωστικό αντικείμενο της περιοχής που καλούνται να διοικήσουν.

γ) Για να αποκτηθεί η γνώση αυτή, συνεργαζόμαστε στενά και συναδελφικά με το υπηρεσιακό δυναμικό σας, αναγνωρίζοντας στην πράξη το γεγονός ότι το έργο παράγεται από ομάδες που έχουν ζήσει το αντικείμενο και το γνωρίζουν καλά.

δ) Η συστηματική προσφυγή στη βοήθεια εξωτερικών συμβούλων οδηγεί με βεβαιότητα στην καταστροφή της δημόσιας διοίκησης . Ακόμα και για την αναδιοργάνωση της διοικητικής δομής ενός τομέα (Υπουργείου, ΔΕΚΟ, κλπ) είναι απαραίτητο ένα πλήρες πρώτο βήμα εσωτερικής αξιολόγησης και πρότασης, πριν από οποιαδήποτε εξωτερική μελέτη.

- Από τη μακρόχρονη προσωπική εμπειρία μου στη δημόσια διοίκηση προσυπογράψω ως ορθές και πάντοτε επίκαιρες τις παραπάνω επισημάνσεις. Οφείλω δε να προσθέσω ότι παρά την επιζήμια διόγκωση και την κομματική μεροληψία στη δημόσια διοίκηση, υπάρχει ένα πολύτιμο δυναμικό δημοσίων υπαλλήλων, χωρίς την αξιοποίηση του οποίου είναι αδύνατη η ορθολογική και συμφέρουσα για το κοινωνικό σύνολο αναπτυξιακή ανάκαμψη της χώρας. Είναι κραυγαλέα άδικο αλλά και τραγικό λάθος να καταδικάζονται συλλογικά στη συνείδηση των πολιτών τα δεκάδες χιλιάδες άξια στελέχη της Δημόσιας Διοίκησης, επειδή πολλοί άλλοι συνάδελφοί τους διορίστηκαν με αναξιοκρατικά κομματικά κριτήρια για να ζουν σε βάρος της εθνικής μας οικονομίας, κάποιοι δε από αυτούς είναι και διεφθαρμένοι. Στο δε μείζον αυτό ηθικό αλλά και παραγωγικό πρόβλημα της διαφθοράς στα δημόσια έργα, συνιστώ ένθερμα σε όλους να διαβάσουν προσεκτικά την «ΕΤΕΡΟ-ΔΟΣΟ-ΛΗΨΙΑ», μια ερευνητική εργασία που παρουσίασε το 2005 στο σχετικό συνέδριο του Τ.Ε.Ε, ο μεγάλος μηχανικός και διανοούμενος Θεοδόσης Τάσιος.

Θέτω τέλος υπό την κρίση σας μια παράγραφο από ένα πολιτικό δοκίμιό μου που αναφέρεται στους δημοσίους υπαλλήλους: «Πολύς λόγος γίνεται σήμερα και για το «βαρίδι» των δημοσίων υπαλλήλων στο διεθνή ανταγωνιστικό στίβο κάθε εθνικής παραγωγικής διαδικασίας. Αξίζει λοιπόν τον κόπο να υπενθυμίσουμε ότι η αναβάθμιση του κρατικού μηχανισμού των αστικών δημοκρατιών για τις ανάγκες του κοινωνικού κράτους καθόλη τη διάρκεια της πρώτης μεταπολεμικής τριακονταετίας ενίσχυσε αριθμητικά αλλά και λειτουργικά τους δημοσίους υπαλλήλους, δημιουργώντας ένα ισχυρό υποσύνολο της μικρομεσαίας τάξης, ελεύθερο στις περισσότερες χώρες -αλλά δυστυχώς όχι στην Ελλάδα- από κομματικές εξαρτήσεις και σε κάθε περίπτωση απαλλαγμένο από την ανασφάλεια της αγοράς εργασίας. Επιτεύχθηκε δηλαδή, τηρουμένων των ιστορικών αναλογιών, η δημιουργία ενός πυρήνα ελεύθερων «πολιτών-υπερασπιστών» του «κρατικού-συλλογικού» συμφέροντος, κατά τα αρχαιοελληνικά και τα ρωμαϊκά πρότυπα. Η αλόγιστη αριθμητική και οικονομική συρρίκνωση αυτού του δημοσίου πυρήνα εις όφελος των συμφερόντων του ιδιωτικού τομέα συμπαρασύρει το σύνολο της μικρομεσαίας τάξης, δυναμιτίζει και πάλι την πολιτική ουσία της δημοκρατίας, απαξιώνει την κυρίαρχη σήμερα έμμεση κοινοβουλευτική μορφή της και οδηγεί στην επανάληψη του ιστορικού κύκλου της παρακμής και της κατάρρευσής της».

Γιορτάστηκαν πρόσφατα τα 100 χρόνια από τη γέννησή του Peter Drucker. Ας ελπίσουμε ότι με τη δική σας δυναμική παρουσία, η στελέχωση του Δημοσίου Τομέα στη χώρα μας θα απαλλαγεί πράγματι από το άγος των συμφεροντολογικών επιλογών των εκάστοτε κυβερνώντων. Η αξιοκρατία και οι αρχές που εκτός από τον Drucker θεσπίζουν διαχρονικά με το παράδειγμά τους οι αφανείς ήρωες της Δημόσιας Διοίκησης, πιστεύω ότι θα μας δώσουν τη νέα δική σας γενεά των «διοικούντων επί της ουσίας», που τόσο έχουμε ανάγκη.

5. Εγκλωβισμένες καπιταλιστικές κοινωνίες και αποτυχία της αστικής δημοκρατίας

Πως φτάσαμε σε αυτό το παγκόσμια εγκλωβισμένο και ασφυκτικό εργασιακό περιβάλλον, μικρό υποσύνολο του οποίου είναι η ανέχεια και η υποταγή των συναδέλφων μηχανικών;; Επιτρέψτε μου να μοιραστώ μαζί σας λίγα σημεία της ατελούς προσωπικής μου αναζήτησης μέσα από μια συνοπτική διαχρονική σκιαγραφία, με την ελπίδα ότι θα βοηθήσουν στο γενικότερο κοινωνικοπολιτικό «δια ταύτα».

Ξεκινήσαμε την πορεία μας εδώ και 100.000 χρόνια περίπου με την έξοδό μας από την Αφρική για την εγκατάσταση στο σύνολο του πλανήτη μας. Το μέγιστο διάστημα αυτής της οδύσσειας ζήσαμε ως ελεύθεροι κυνηγοί-τροφοσυλλέκτες, οργανωθήκαμε σε ομάδες οικογενειών των 20 έως 70 ατόμων, αλλά δεν εγκλωβιστήκαμε χωρικά ή κοινωνικά. Με την ανακάλυψη όμως της γεωργίας και της κτηνοτροφίας εδώ και 12.000 χρόνια στη Μεσοποταμία, οι αναπτυξιακές μας δυνατότητες βελτιώνονται θεαματικά και τα κοινωνικοοικονομικά μας δεδομένα ανατρέπονται: Δημιουργήθηκε μια πολλαπλάσιας ισχύος παραγωγική βάση για τις θεμελιώδεις ανάγκες της διατροφής και της ένδυσής μας, οι ομάδες ενώθηκαν σε «φυλές» γύρω από την πολύτιμη πλέον, γεωργοκτηνοτροφική γη, γεννήθηκαν όμως και οι πρώτοι συλλογικοί πειρασμοί, οι γείτονες στοχοποιούν τα πλεονάσματα των αγαθών.

Τα πρώτα 6.500 προϊστορικά χρόνια της γεωργοκτηνοτροφίας, η παραγωγή και διάθεση αυτών των πλεονασμάτων ενίσχυσε το αίσθημα ασφάλειας των φυλών για το κοινό μέλλον τους, χωρίς να δημιουργούνται κοινωνικές διαστρωματώσεις, δηλαδή μόνιμα ιδιοκτησιακά και εξουσιαστικά προνόμια σε μειοψηφίες. Στη συνέχεια όμως, περί το 3.500π.Χ., λίγο πριν από την ανακάλυψη της γραφής και το ξεκίνημα της Ιστορίας, η αύξηση των αγαθών και των πληθυσμών, ώθησε στη μετάβαση από την εξειδίκευση και τη διαβάθμιση των ρόλων στη φυλή, στον διαχωρισμό της σε τάξεις, στη μόνιμη διαστρωμάτωση. Κυριάρχησε δηλαδή η απληστία και αλαζονεία μιας άρχουσας ομάδας και οδήγησε στον εγκλωβισμό και την ανάληψη-απάνθρωπη εκμετάλλευση της κοινωνικής πλειοψηφίας, κυρίως με την επιβολή καταναγκαστικής ή εξαρτημένης εργασίας για την φθηνή γεωργοκτηνοτροφική παραγωγή και την ανταλλαγή των πλεονασμάτων με άλλα αγαθά κατοχύρωσης και επίδειξης της εξουσίας, όπως ανάκτορα με υπηρετικό-φυλακτικό προσωπικό και διακοσμητικά πολύτιμα μέταλλα.

Επομένως είναι βαθιές οι ρίζες, ο «καπιταλισμός» και η «αγορά», υπό την απλή έννοια της κατοχής, εκμετάλλευσης και πώλησης των προϊόντων ενός παραγωγικού κεφαλαίου και ο συνακόλουθος εγκλωβισμός των κοινωνιών ξεκίνησαν εδώ και 5.500 χρόνια. Η εποχή αυτή του γεωργοκτηνοτροφικού καπιταλισμού κράτησε πέντε ολόκληρες χιλιετίες και έδωσε περί το 1500μ.Χ., με το τέλος του Ευρωπαϊκού μεσαίωνα: Η κραταιά φεουδαρχία έδωσε την πρώτη θέση στον εμπορικό (16^{ος}, 17^{ος} αιώνας) και στη συνέχεια στον βιομηχανικό (18^{ος} αιώνας και μετά) καπιταλισμό. Όμως και η νέα κυρίαρχη εμποροβιομηχανική τάξη της αναγεννημένης μεταμεσαιωνικής Ευρώπης αν και στηρίζεται στον ορθολογισμό, διαπράττει το μοιραίο και ιστορικό για τις εκάστοτε ηγέτιδες τάξεις, κοινωνικό λάθος: Αρχίζει να κτίζει και να προβάλλει την απληστία και αλαζονεία της, δημιουργώντας μια νέα και χειρότερη «αγοραία» έκδοση του κοινωνικού εγκλωβισμού και των καταχρήσεων της φεουδαρχικής εποχής. Εκμεταλλεύεται την απαλλαγή από τις υποκριτικές ηθικές δεσμεύσεις της καθολικής εκκλησίας, παραβλέπει προκλητικά τις περί λιτότητας και εγκράτειας αρχές της φιλελεύθερης προτεσταντικής μεταρρύθμισης και δεν αισθάνεται την υποχρέωση της στοιχειώδους φροντίδας για την εξαθλιωμένη εργατική τάξη.

Στην Γαλλική Επανάσταση επεκράτησε πλήρως η κατέχουσα τα νέα μέσα παραγωγής εμποροβιομηχανική αστική τάξη, που φρόντισε να πνίξει στο αίμα, όχι μόνο μέρος της παλαιάς φεουδαρχικής αριστοκρατίας αλλά και τα ζωηρά στελέχη των εργατικών-λαϊκών κινημάτων. Η ευρύτερη μικρομεσαία τάξη των μη κεφαλαιούχων εργαζομένων, δηλαδή οι παρέχοντες τις υπηρεσίες τους εργάτες, διοικητικοί υπάλληλοι και ελεύθεροι επαγγελματίες, επιστήμονες και μη, αρχίζουν από τον 19^ο αιώνα να οργανώνουν τις αντιστάσεις και τους αγώνες τους σ' αυτή την εξοντωτική εκμετάλλευση διότι αντιλαμβάνονται ότι με τον πολλαπλασιασμό της οικονομικής δύναμης της «αγοράς» υποπολλαπλασιάζεται η δική τους κοινωνική και οικονομική θέση: Την υποταγή του εγκλωβισμένου δουλοπάροικου στον φεουδάρχη της γεωργοκτηνοτροφικής εποχής, στα πλαίσια μιας προσωπικής σχέσης εξάρτησης, αντικατέστησε η σχεδόν άνευ όρων σιδηροδέσμια παράδοση του μη κεφαλαιούχου εργαζόμενου στην υπερεκμετάλλευση και απληστία της απρόσωπης εμπορικής και βιομηχανικής εταιρείας και στο έλεος και την αβεβαιότητα της προσφοράς και της ζήτησης. Αντιμετωπίζονται όμως σκληρά και κατασταλτικά. Η ιστορική διαδρομή στα αποτελέσματα των διεκδικήσεων των εργαζομένων μέχρι και τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, δείχνει άλλωστε ότι η κυρίαρχη εμποροβιομηχανική αστική τάξη δε δίστασε να προχωρήσει και στις πιο ανίερους

συμμαχίες, προκειμένου να τις περιορίσει στο ελάχιστο δυνατό, ας θυμηθούμε τη στήριξή της στο φασισμό και τον ναζισμό.

Μόνο μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο και καθόλη τη διάρκεια της «Κεϊνσιανής» τριακονταετίας (1945-1975) ζήσαμε μια κοινωνική άσση, με την ουσιαστική ενίσχυση του κράτους-πρόνοιας σε όλες του τις συνιστώσες. Όμως η ανελέητη «αγορά» δεν το έβαλε κάτω: Με αφορμή τις συνέπειες της πετρελαϊκής κρίσης του 1971 η αποτυχημένη -και υπεύθυνη σε μεγάλο βαθμό για τη δημιουργία των φασιστικών καθεστώτων που οδήγησαν στον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο- κλασική οικονομική παράδοση του *laisser-faire*, επανέρχεται δριμύτερη ως νεοφιλελεύθερη ιδεολογία. Πατέρας της είναι ο Μίλτον Φρίντμαν, πρώτοι ενθουσιώδεις εραστές της, (παραλείπεται αιδημόνως η Χιλή του Πινοσέτ) ο Ρόναλντ Ρέιγκαν και η Μάργκαρετ Θάτσερ και στόχοι-θύματα τα δημόσια αγαθά και οι εργασιακές κατακτήσεις. Το ξήλωμα των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας και η μετατροπή τους σε εμπορεύματα αρχίζει να γενικεύεται στις αρχές της δεκαετίας του '80 και καλπάζει μετά την κατάρρευση του «αντίπαλου δέους» της Σοβιετικής Ένωσης το 1989. Η τελική έφοδος πραγματοποιείται όπως πάντα μετά από μια μεγάλη οικονομική κρίση, συνέβη πρόσφατα και σήμερα ζούμε τις οδυνηρές συνέπειές της.

«Πάντα ρεί» όπως διορατικά επισήμανε ο Ηράκλειτος και μάλιστα σε όλες τις χρονικές κλίμακες: Περνώντας από τη μακροκλίμακα της κοσμολογίας κατά τη γεωμορφολογική πλανητική μας εξέλιξη και φτάνοντας μέχρι τη μικροκλίμακα της ανθρώπινης ιστορίας, διαπιστώνουμε ότι από φιλοξενούμενοι ενός τμήματος της γης γίναμε κατακτητές και άπληστοι εκμεταλλευτές του συνόλου της πανίδας και της χλωρίδας της και από μικρές ελεύθερες αταξικές ομάδες μετασχηματιστήκαμε σε πολυάνθρωπες, εγκλωβισμένες και κοινωνικά διαστρωματωμένες τάξεις καταπιεζόντων και καταπιεζομένων.

Η αστική μας τάξη κυριάρχησε οικονομικά αλλά και πολιτικά στον κόσμο, επί δύο και πλέον αιώνες. Δημιουργήσαμε τις αστικές δημοκρατίες αλλά δεν τηρήσαμε τις ιδρυτικές τους αρχές. Σπεύδοντας ασυλλόγιστα με συνεχώς αυξανόμενες πληθυσμιακές και κερδοσκοπικές ταχύτητες, φαίνεται ότι πετύχαμε κατά τις τελευταίες δεκαετίες την πραγμάτωση του απόλυτα εφιαλτικού ονείρου: Εγκλωβίσαμε τις κοινωνίες μας στη μόνιμη υποτέλεια διότι εκχωρήσαμε στην παγκόσμια Αγορά τις πλουτοπαραγωγικές μας πηγές, όλη την υπεραξία της μέχρι σήμερα ανθρώπινης εργασίας, τις κοσμικές εξουσίες και τις τύχες μας. Δημιουργήσαμε μια πανίσχυρη αυτοκρατορία με διαφορετικά προσώπεια, προσαρμοσμένα κάθε φορά στον παραπλανητικό και κατακτητικό στόχο της για τον καθένα μας:

- Καλλιέργεια της έμφυτης, δυστυχώς, απληστίας και αλαζονείας μας.
- Πλύση εγκεφάλου, παραπλάνηση και υποδούλωση του εγώ μας στις σειρήνες των προσφορών φανταχτερών και άχρηστων στολιδιών και ανθυγιεινών συνηθειών.
- Μετατροπή της ατομικής και συλλογικής μας συνείδησης σε αγχώδες και άναρχο τρέξιμο: Των εχόντων πίσω από τα καταναλωτικά τερατουργήματα, των μη εχόντων μέσα από το φάσμα της πλήρους εξαθλίωσης και όλων κάτω από το μαστίγιο των ιερέων του παγκόσμιου τζόγου.

Η μεγάλη πλειοψηφία των συνανθρώπων μας, οι μη έχοντες, επανέρχονται σήμερα στην εποχή της οικονομικής εξαθλίωσης που ισοδυναμούσε πάντοτε με συγκαλυμμένη δουλεία. Στον μειοψηφικό μας «ανεπτυγμένο κόσμο» οι υπάρχουσες θετικές για το κοινωνικό σύνολο θεσμικές και λειτουργικές διαφορές, σε σχέση με τη δουλεία των αντίστοιχων προγόνων μας της γεωργοκτηνοτροφικής περιόδου, ξηλώνονται σταδιακά από τη νέα παγκόσμια αυτοκρατορία. Όλοι βλέπουμε σήμερα πως αντιμετωπίζεται από τους ναούς της αγοράς η ουσία της εξαθλίωσης των ανέργων, των χαμηλόμισθων και των χαμηλοσυνταξιούχων και στο δικό μας τεχνικό περιβάλλον ζούμε το τελευταίο «δώρο» της, την επιχειρούμενη άνευ όρων υποταγή της ουσιαστικά ελεύθερης άσκησης του επαγγέλματος των μηχανικών.

Αγαπητοί νέοι συνάδελφοι

Ο αρχέγονος «σκεπτόμενος άνθρωπος» και η μετεξέλιξη και αναβάθμισή του στον διαχρονικό «υπεύθυνο πολίτη», από την αρχαία Ελλάδα και Ρώμη μέχρι σήμερα, είχαν και έχουν ως κατ' αρχήν προαπαιτούμενο εφόδιο την καλή γνώση της Ιστορίας. Δεν μπορεί να υπάρξει απεξάρτηση από τον παρακμιακό τρόπο της ζωής μας, η ατομική μας «επανάσταση» στη βολική ή και εφιαλτική καθημερινότητα είναι ψυχολογικά αλλά και πρακτικά αδύνατη χωρίς ορισμένες στοιχειώδεις γνώσεις ιστορικών γεγονότων για τη συνειδητοποίηση της πορείας μας μέχρι και το «σήμερα» στο οποίο οδηγηθήκαμε. Δεν υπάρχουν στην πραγματική ζωή επιτυχημένες επαναστάσεις, ατομικές ή συλλογικές, χωρίς τα θεμέλια μιας κατανοητής, καλά δομημένης και ευρύτερα κατανοητής σειράς σκέψεων, δηλαδή μιας θεωρίας που θεμελιώνεται σε ιστορικά ντοκουμέντα και αντέχει στην κοινή λογική.

Περιμένοντας εναγώνια την αφύπνιση της κρίσιμης μάζας που θα γεννήσει το «συμβάν της ιστορίας» για την ανατροπή αυτής της αυτοκαταστροφικής και αδιέξοδης πορείας μας, ας αναθεωρήσουμε διαλεκτικά και στο πλαίσιο των ιστορικών γεγονότων τις κοινωνικοπολιτικές επιλογές μας και τις προσωπικές μας ευθύνες, έστω και καθυστερημένα, όπως εγώ. Ας ξεφύγουμε δηλαδή από τα τετριμμένα αδιέξοδα του πολιτικού μας συστήματος, δραστηριοποιούμενοι στην κατανόηση των αιτίων της αποτυχίας της αστικής μας τάξης. Η αναζήτηση μιας νέας, απεξαρτημένης και ουσιαστικής δημοκρατικής πορείας είναι το επόμενο κρίσιμο βήμα. Στο πνεύμα μιας παλαιότερης παρέμβασής μου για τη διάσωση του ασφαλιστικού συστήματος των μηχανικών με τη βοήθεια σκέψεων του Ilya Prigogine, επιτρέψτε μου να συνοψίσω το δια ταύτα: «Ο συνεχής αγώνας για την αποδέσμευση από τις βολικές παρακμιακές επιλογές, ως τίμημα της ελευθερίας, δίνει νόημα στην ταπεινότητα της ύπαρξής μας». Αλλά και παράγει σοφία -παρά την αβάσταχτη ελαφρότητα του είναι- όπως γλαφυρά συμπληρώνει ο Milan Kundera.